

MICHEL HOUELLEBECQ'İN *SÉROTONINE* ADLI ROMANINDA SİYASAL-TOPLUMSAL GÖZLEMLER*

Mükremin YAMAN**

LES OBSERVATIONS SOCIALES ET POLITIQUES DANS *SÉROTONINE* DE MICHEL HOUELLEBECQ

Michel Houellebecq a publié son premier roman intitulé *Extension du domaine de la lutte* en 1994. A peine connu à l'époque de ses poèmes et essais comme *la Poursuite du bonheur* (1991), *H. P. Lovecraft : Contre le monde, contre la vie* (1991), *Rester vivant* (1991), Michel Houellebecq racontait dans ce roman la vie tourmentée d'un cadre moyen travaillant comme analyste-programmeur dans une société informatique. Depuis la parution de ce roman qui prédit des problèmes sociaux se formant dans une société de consommation, Michel Houellebecq continue à être le sujet de vifs débats littéraires et politico-sociaux. Aussi son roman portant le titre de *Soumission* paru au début de janvier 2015, a-t-il provoqué une polémique multiforme allant du politico-social au politico-littéraire aussi bien dans la presse française que dans celle du monde occidental. A l'origine de ces débats, il y a sans aucun doute la curieuse coïncidence entre l'attaque meurtrière des djihadistes contre les artistes de Charlie Hebdo et la parution de *Soumission* dont le sujet d'anticipation porte sur l'arrivée au pouvoir d'un parti politique pro-islamique en France dans les présidentielles de 2022. Son dernier roman intitulé *Sérotonine*, qu'il a publié quatre années après la parution de *Soumission*, a connu pareillement un grand intérêt auprès du milieu littéraire, parce que le récit donne lieu dans certains épisodes à des scènes de manifestations parfois violentes des agriculteurs qui protestent les politiques d'agriculture du gouvernement. La date de la parution de *Sérotonine*, le 4 janvier 2019, coïncide cette fois avec les manifestations des Gilets jaunes qui commencent le 17 novembre 2018. Cette coïncidence a fait que le mot « visionnaire » a commencé à apparaître dans les nombreux articles consacrés à Michel Houellebecq dans la presse française et européenne. Cet article a pour objectif d'analyser les observations sociales et politiques de *Sérotonine*.

Mots-clés: *Sérotonine, Houellebecq, société de consommation, manifestation, politique d'agriculture, tourisme de masse*

SOCIAL AND POLITICAL OBSERVATIONS IN MICHEL HOUELLEBECQ'S *SEROTONINE*

Michel Houellebecq published his first novel, *Extension du domaine de la lutte* in 1994. Barely known at the time of his poems and essays such as *la Poursuite du bonheur* (1991), *H. P. Lovecraft : Contre le monde, contre la vie* (1991), *Rester vivant* (1991), Michel Houellebecq told in this novel the tormented life of a middle manager working as an analyst-programmer in a computer company. Since the publication of this novel which predicts social problems forming in a consumer society, Michel Houellebecq has continued to be the subject of literary and politico-social debates. Also, his novel, *Soumission*, published at the beginning of January 2015, provoked a multifaceted controversy ranging from the politico-social to the politico-literary both in the French and Western press. At the origin of these debates, there is undoubtedly the curious coincidence between the murderous attack

* Geliş tarihi: 14.01.2022 - Kabul tarihi: 15.02.2022

** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Emekli Öğretim Üyesi, mukremin@atauni.edu.tr, ORCID:0000-0001-6370-5983

of the jihadists against the artists of Charlie Hebdo and the publication of *Soumission*, the subject of anticipation of which concerns the coming to power of a pro-Islamic political party in France in the presidential elections of 2022. His last novel entitled *Sérotonine*, which he published four years after the publication of *Soumission*, also enjoyed a great interest in the literary world, because the story gives rise in some episodes to scenes of sometimes violent demonstrations by farmers protesting government agriculture policies. The date of the publication of *Sérotonine*, January 4, 2019, coincides this time with the demonstrations of the *Yellow Vests* which begin on November 17, 2018. This coincidence caused the word “visionary” to begin to appear in many press articles. This article aims to analyze the social and political observations of *Sérotonine*.

Keywords: *Sérotonine*, *Houellebecq*, *consumer society*, *demonstration*, *agricultural policy*, *mass tourism*

Giriş

Genel olarak bakıldığında Houellebecq’in romanları, uzun ya da kısa erimli önceleme anlatıları içerenler de içinde olmak üzere, yazıldıkları dönemlerin toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunları üzerine kuruludur. Yazar bu romanları aracılığıyla, insanları bir takım koşullanmalarla kendi başlarına devinen robotlar haline getiren tüketim toplumuna çok yoğun eleştiriler getirir. Hemen bütün romanlarında değerlerin giderek bozulmasına dikkat çeken çok uyarıcı söylemler geliştirir. Tüm bu söylemlerle liberalizm ülküsünün yok olmaya yüz tuttuğunu, insan özgürlüğünün haksızlıklarla, eşitsizliklerle ve değişik şiddet ve baskılama yöntemleriyle tanınmaz hale getirildiğini duyurmaya çabalar. Romanlarının çoğunda, özellikle de son iki romanında, romancı olmanın ötesinde, yaşanacak mutsuzlukların önceden bilicisi, yalvacı olarak görülür. Ancak bütün bu eleştiri becerisine, geleceği görme yetisine karşın, bozulmuş ya da bozulma yolunda olan aktöresel, toplumsal, siyasal ölçü ve değerlere geçerli bir çözüm önerisi getirmekten uzaktır. Yarattığı kahramanların ortak özelliği, her türden yozlaşmayı, yerleşik değerlerden uzaklaşmayı değişik biçimlerde sergilemeler de, kendi varlıklarını var olan toplumsal yapı içinde belirli bir konum içinde tutma becerisinden uzak olmalarıdır. Houellebecq yazınının siyasal boyutu çok belirgindir, kahramanları kendilerini topluma göre konumlandırırlar, içinde buldukları uygarlığın çöküşünü eleştirirler, bu çöküşü hazırlayan karanlık güçlerin izini sürerler. Ancak bunlara karşı mücadele güçleri yoktur, siliktir, olsa da etkisizdir.

Bu açıdan baktığımızda, Houellebecq yazınsal sorumluluğu pek üstlenmez. Zira yazınsal yaratının bir yönü elbette eleştirmektir, ancak bundan daha fazlası da toplumsal bozulmalara, yıkımlara karşı güvenilir, sarsılmaz istençli tutumlar göstermektir. Daha açık anlatımla, Houellebecq romanları çözümler, çözmeler getirmekle birlikte, bozulana düzeltme, yeniden oluşturma savında değildirlir. Bu yönden bakıldığında Michel Houellebecq’i bir düşüncünün çizdiği amaçlara göre yazan bir yazar olarak değil, daha çok kendini gösteren bir yazar olarak nitelendirmek uygun olacaktır.

Michel Houellebecq’in *Sérotonine*¹ adlı romanının başkişisi 46 yaşındaki Florent-Claude Labrouste ziraat mühendisi olarak Tarım Bakanlığında çalışmaktadır. Ben öyküsel anlatısının hemen başında bir fincan kahve eşliğinde içtiği birkaç sigaranın ardından Captorix² adlı bir hap kullandığını vurgular. Kendini tanıttığı sözcelerinin arasına Florent-Claude önadından tıksındığını belirtir. Bunun nedenini de Florent’in Florence

önadından dolayı dişil çağrışımlar yapması, Claude'un da Claude François³'nin şarkı söylerken etrafına dizdiği Claudettes'leri anımsatması olarak gösterir. Ayrıca işini de hiç sevmediğini söylediğinde, Houellebecq bu kahramanın kendi öz varlığının güçsüz, bıkkın bir seyircisi olduğu daha anlatısının başında ortaya çıkar.

Bununla birlikte, anlatının ilerlemesiyle romanın oldukça sert toplumsal eleştiri içerdiği görülür. Florent-Claude giderek küreselleşen pazarda, özellikle Avrupa Birliği'nin aldığı kararların sonucu olarak, başka ülkelerden gelen et, süt, meyve ve diğer tarım ürünlerinin Fransız çiftçisinin gelirini düşürdüğünü, bunun sonucu olarak da binlercesinin bunalıma girdiğini anlatır. Manche bölgesinde Canville-La-Rocque yakınlarında Olonde şatosunda oturan Ziraat Fakültesinden arkadaşı Aymeric'i ziyarete gider. Aymeric, aristokrat kökenine uygun olmasa da, şato çevresinde kurduğu bir çiftlikte süt inekçiliği yapmaktadır. Florent arkadaşının yanında bulunduğu günlerde, çiftliğe bir takım sendika temsilcilerinin gelip gittiğini, Hükümetle yaptıkları uzlaşma görüşmelerinden olumlu sonuçlar alamayacakları kanısıyla bir takım eylemlere hazırlandıklarını gözlemler. Romanın başkişisi Florent-Claude çiftçilerin isteklerinin haklı olduğuna inanmakla birlikte, girişecekleri eylemlere pek yakın durmaz.

Florent-Claude'un Olonde şatosunda kaldığı günlerde Aymeric'in kimi zaman tüfeklerle uğraştığını, onları söküp taktığını, yağladığını görür. Hatta eline hiç silah almamış olan Florent-Claude'a bile tüfeklerin, tabancaların nasıl tutulduğunu, nasıl atış yapıldığını öğretir. Anlatının ortalarında oluntusal bir izlek olarak beliren silahlar, daha sonra işlevsel duruma gelerek çiftçilerin haklı eylemlerinde bir sapma aracına dönüşürler. Aymeric'in şatosuna gelip gitmeler giderek yoğunlaşır, bu arada bölgede iflas durumunda olan çiftçilerden üç tanesinin kendi canlarına kıydıkları haberleri yayılır. Florent-Claude bunlardan birisinin de Aymeric'in arkadaşı olduğunu ve Aymeric'in sendikacılarla birlikte cenaze törenine gittiğini gördüğünde durumun son derece ciddi olduğunu anlar.

Bir sabah Florent-Claude Aymeric'in on beş kişilik bir gösterici grubuna silah dağıttığını görür, onları bir süre izler, ama onların peşinden gitmez. Akşam Aymeric Florent'a "*Bu sabah Havre Limanından gelen süt tankerlerini durdurduk. Eli silahlı adamları görünce hemen dönüp gittiler. Hiç kuşku yok ki olaydan hemen sonra Jandarmaya bizi ihbar etmişlerdir.*"⁴ der. Florent-Claude Aymeric'e yapılan eylemlerin boşuna olduğunu, bu alanda bir iyileşmenin söz konusu olmayacağını söyleyerek olaylara katılmamasını salık verir.

Bütün bu çabalarına karşın Florent-Claude Aymeric'i eylemlerden uzaklaştıramaz. Bir Pazar sabahı Florent-Claude BFM televizyonunda Normandiya bölgesi yetiştiricilerinin öğleyin Pont-l'Évêque merkezinde büyük bir gösteri yapacaklarını öğrenir. Olayları uzaktan izlemek için 4x4 Mercedes G 350 TD'siyle Pont-l'Évêque'e gider ve güvenli bir yere konumlanır. Gösteriler Pont-l'Évêque Deauville'den gelen A132 yolu ile Caen-Paris A13 yolunun kesiştiği yerde yapılacaktır. Göstericiler önce bu kavşağı kocaman tarım makinaları ile ulaşıma kapatırlar, sonra da bunları ateşe veririler. Aymeric ve on kadar öteki öncü gösterici peş peşe durdurdukları pikaplarının üzerinde, ellerinde silahlarla etraflarını kuşatan güvenlik güçlerine meydan okurcasına bir duruş gösterirler. Florent-Claude bütün bu olup bitenleri güvenli bir yerden izlemekte, kendi kendine yorumlar yapmaktadır. Aymeric'in elindeki silah güvenlik güçlerinin giydikleri zırhları delecek güçtedir. Bir anda silahını onlara doğrultur. Öteki on kadar silahlı gösterici Aymeric'in

çevresine dizilirler. CRS⁵'ler bu anda silahlarını onlara doğrulturlar, ancak ateş etmezler. Aymeric ateş etme duruşuyla kendi etrafında birkaç kez döner ve bir anda silahının namlusunu çenesinin altına dayayarak tetiğe basar. Bir anda ortalık karışır, silahlı göstericiler de, CRS'ler de ateş etmektedirler. Florent-Claude Aymeric'in pikabının arkasına yığılmadan önceki duruşunu şöyle betimler:

(...) fakat bu anda Aymeric mutlu görünüyordu, yani hemen hemen mutluydu, en azından uzaktan öyle görünüyordu, kararlı bakışı, özgüveni ve rahat duruşu inanılmaz cesareti yansıtıyordu, öyle ki başkaldırının hiç unutulmayacak imgelerinden birisini oluşturuyordu.⁶ (s. 183)

Gerçekten de, ertesi gün çıkan gazetelerde Aymeric'le ilgili olarak “köylü davasının aristokrat şehidi”⁷ yorumları yapılır.

Bütün bunlardan anlaşılabilceği gibi, Florent-Claude Aymeric'in ülküsüne, mücadelesine saygı gösteriyor, Danone'da bir mühendis olarak çalışmaktansa kendi ailesinin çiftliğinde üretim yapma çabasına hayranlık duyuyor. Ancak içinde yaşanılan küresel dünyanın bütün bu sağlıklı ürün yetiştirme girişimlerinin düş kırıklıklarına yol açtığı olgusuna vurgu yapıyor. Aymeric'in eşi Cécile'nin iki kız çocuğuyla birlikte bir piyanistle birlikte Londra'ya kaçıp gitmesini de bu olguya bağlıyor. Florent-Claude, Aymeric'in de bütün bu olaylardan sonra bunalıma girdiğini ve gösteriler sırasında işlevsel bir intihar gerçekleştirdiğini gözlemleyerek, kaçınılması neredeyse olanaksız bir toplumsal-siyasal gerçekliğin altını çiziyor.

1. Toplumsal gözlemler

Florent-Claude küreselleşmiş anamalcılığın yeni sav sözü olan serbest rekabet kavramına bel bağlayanlardan hiç hoşlanmaz. Bu konudaki eleştirilerini bir dönem birlikte yaşadığı, zamanla birlikte olmaktan bıktığı ve bir an önce kurtulmak için türlü düzenekler tasarladığı Japon kökenli Yuzu ile ilişkilerini anlattığı oluntularda sergiler. Yuzu onun gözünde son derece bencil, aşırı maddeci, yalnızca marka ürünleri satın alan, sınırsız bir zevk düşkünüdür. İspanya'da XVI. Yüzyıldan kalma bir şatodan dönüştürülmüş otelde Yuzu'yu ilgilendiren tek şeyin, Internet ağı olması ve akşam yatmadan önce en az on sekiz çeşit krem sürünmesi olduğunu vurgulayarak bundan hoşlanacak hiçbir erkeğin olamayacağını savlar:

(...), kadınlığını korumak için vazgeçilmez gördüğü nesnelere sayısı gerçekten şaşırtıcı düzeydeydi, genelde kadınlar bilmez, ama bu gibi şeyleri erkekler hiç sevmez, hatta bunlardan korkarlar ve giderek güzelliğini sayısız yapay maddelerle koruyan doğal olmayan bir ürünle evli oldukları duygusuna kapılırlar; (...).⁸

Florent-Claude Yuzu'nun tutumunu, davranışlarını, alışkanlarını anlatarak aslında anamalcı toplumun aşırılıklarına dikkat çeker, bu da Houellebecq'in bütün romanlarında var olan bir olgudur. Yuzu'nun çok gizli tuttuğu bir yönü vardır ki, bunu da Florent-Claude Yuzu'nun bilgisayarına bakarken görür. Yuzu zaman zaman bir takım *gang-bang*⁹ akşamlarına katılmakta ve buralarda olup bitenlerin video filmlerini bilgisayarına kaydederek saklamaktadır. Florent-Claude bu filmlerin bazılarının da kendi evlerinde çekildiğini fark eder. Florent-Claude'u çok sinirlendiren olaylardan birisi de, Yuzu'nun

Paris'te Japon Kültür Merkezinde düzenlediği *Japon Pornosunda Yeni Eğilimler Sergisi* düzenlemesidir. Yaşadığı bu olaydan sonra Florent-Claude, daha önce yaşamına girmiş olan ve şu ya da bu biçimde anamalcı yaşam biçimine uymayan üç kadının arayışına girer: Batılı değerlerden bıkararak iş mahkemelerindeki avukatlık görevinden ayrılıp bir insani yardım kuruluşuyla Uganda'ya giden Danimarkalı Kate, yaşadığı kimi olaylar sonucu "*Batıda hiç kimsenin mutlu olamayacağı*"¹⁰ düşüncesinde olan ve tiyatro oyunculuğuna yönelen Claire ve özellikle de Camille. Florent-Claude'un bu sonuncu için beslediği olumlu duygular, onun bir veteriner Fakültesi stajyer öğrencisi olarak, bir tavuk üretim çiftliğinde hayvanların kötü koşullarını gördükten sonra gösterdiği tepkilerdir.

Houellebecq'in öteki romanlarında olduğu gibi, *Sérotonine*'de de maddeciliğe, bireyciliğe ve geleneklerin bozulmasına karşı belirgin bir tavır sergilediği görülmektedir. Romanın sonunda da, Florent-Claude geçmişe dönmenin, kaybolan değerlerden bir şeyler getirme çabalarının sonuçsuz kalacağı kanısını dile getirir:

*Ben bir kadını mutlu edebilirdim. Hatta iki kadını; Hangileri olduğunu söyledim. Her şey açıktı, çok açıktı, başından beri o kadar açıktı ki; Ama bunu hesaba katmadık. Şu bireysel özgürlüğe, açık yaşama, sonsuz olasılıklara kendimizi teslim etmedik mi? Bu olabilir, sonuçta bu düşünceler zamanın ruhunda vardı; bunları gerektiği gibi anlatamadık, böyle bir eğilime sahip olmadık; Yalnızca bunlara kendimizi uyarlamakla, kendimizi onların önüne atmakla yetindik Ve sonra, uzun zaman bunun acısını çekmekten başka bir şey yapmadık.*¹¹

Görülebileceği gibi, *Sérotonine*'de Florent-Claude'un yaşadığı sıkıntılar içinde yaşadığımız dönemin hastalığı olarak görünmektedir. Houellebecq'in Florent-Claude'u da, öteki kahramanları da XXI. Yüzyıla, onunla belirgin hale gelen aktöresel kayıplarla, bireyciliğiyle, toplum dışılığıyla ilişkisini kesme istencini sergilerler. Florent-Claude söyleminde bir uygarlığın düşüşünün önemli anlarının yaşanmakta olduğunu sıklıkla vurgular, özellikle de toplumsal olayların temelinde yatan gerçekleri göstermeye çabalar. Böylece *Sérotonine*'de başta İspanya'da olmak üzere pek çok Avrupa Birliği ülkelerinde işsizlik oranının çok yüksek olduğu, ekonomik bunalımların orta ve alt gelirli aileleri perişan ettiği vurgulanır. Romanda Fransız çiftçilerinin karşı karşıya olduğu sorunların yanında, orta sınıf çalışanların aylıklarının giderek erimesi sonucu olarak, yılın bir ayını bile borçlanmadan çıkaramadıkları, örneğin ortanın üstünde bir aylık geliri olan Florent-Claude'un gelirinin % 90'ını ev kirası ve öteki giderlere harcadığı gösterilir. Bütün bu bilinen gerçekleri yeniden sergileyerek, Houellebecq'in asıl vurgulamak istediği olgunun çağdaş insanın küreselleşen toplumun dayattığı gereksinimlere artık yanıt verme olanağından yoksun olmasıdır.

2. Siyasal Gözlemler

Michel Houellebecq *Sérotonine*'de ortaya koymaya çalıştığı toplumsal sorunların hangi tarihsel süreçlerden geçilerek günümüze geldiği konusunda da, çok vurgulu olmasa da, belirgin ipuçları verir. Romanın ilk oluntularında Florent-Claude, İspanya'nın güneyinde Almeria bölgesinde, küçük bir kıyı kentindeki yazlık evinde geçirdiği dinlencesinden söz ederken, hem İspanya, hem de bölgeye gelen turistler konusunda gözlemler yapar.

“Öykü İspanya’da başlıyor, tam olarak Al *Alquian*’ın beş kilometre Kuzeyinde (...). Yazın başında, kuşkusuz Temmuz ortaları, daha çok 2010’lu yılların sonuna doğru – sanıyorum Emmanuel Macron Cumhurbaşkanıydı.”¹² sözleriyle başladığı anlatısını İspanya’ya öteki Avrupa ülkelerinden gelen turistlerle ilgili gözlemlerine yer verir. Almanların, Hollandalıların, İngilizlerin, vb. buraya gelerek geriye kalan yaşamlarını rahat bir biçimde bitirdiklerini vurgulayarak, çoğunluğuyla yaşlı olan bu insanlar üzerinde ince alay yüklü betimlemelere yer verir: “*Plajlardan barlara, barlardan plajlara düşük gerileriyle, sarkık memeleriyle (...) sabahtan akşama dek dolaşır dururlar.*”¹³ gibi tümcelerle bir takım imgeler çizer. Ancak İspanya’nın 1960’lı yıllardan günümüze turizm olayında ileri gitmesinin nedenini Francisco Franko’ya bağlar. Florent-Claude, Franco’nun genel olarak siyasal uygulamalarını beğenmemekle birlikte, onun pek çok tarihsel yörelere oteller inşa ettirerek “cazibe” turizminin ve kitle turizminin gerçek yaratıcısı olduğunu vurgular.

Ancak İspanya’nın kalkınmasında önemli bir etken olan bu turizm hareketliliğinin geçen zaman içinde İspanya toplumunu değiştirdiğini anlatan Florent-Claude, özellikle Franco’nun öldüğü 1975 yılından başlayarak, İspanyol gençliğinin birbirine ters iki ana akım etkisinde bölündüğünü saptar. Bunlardan birincisi, 1960’lı yıllardan kalma, özgür cinsellik, geleneksel giysiler dışında daha rahat giyim kuşam gibi konuları öne çıkaran, üreticilerin ve çalışanların hakları gibi toplumsal sorunlara duyarlı bir kesim. Öteki de, özellikle 1980’li yıllarda ortaya çıkan, daha çok rekabetçiliğe, kaba kösnüllüğe, bireyciliğe, paradan para kazanmaya önem veren eğilim. Bu karşıt iki akımın evirildiği yer konusunda Florent-Claude şu çözümlemeyi yapar:

*Başarısızlıkları önceden programlanmış olan birinci eğilimin temsilcileri yavaş yavaş, benim de bir konut satın alabildiğim ve çok pahalı olmayan bölgelere çekildiler. Bu programlanmış başarısızlık sonunda gerçekten gerçekleşti mi? Franco’nun ölümünden çok sonra ortaya çıkan Indignados hareketi gibi kimi olaylar bunun tam tersini düşündürüyordu.*¹⁴

Michel Houellebecq İspanya için yaptığı bu toplumsal değişim çözümlemesinin öteki ülkeler ve özellikle Fransa için de geçerli olduğunu belirtmese de, dolaylı yollardan bu durumun aslında küresel ölçekte geçerli olduğunu gösterir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi, Michel Houellebecq’in kahramanları toplumsal olaylara karşı duyarlı, nedenlerini ve sonuçlarını gösterirler, kendilerini doğrudan bunların içine yerleştirirler, ancak çözüm konusunda, bunun siyasal olduğunu da belirtmelerine karşın, örgütlenmelere, karşı duruşlara, eylemlere katılmazlar. Bu çerçeveden bakıldığında, Michel Houellebecq kahramanlarının gerçeklere karşıdan baktıkları, onlara dikkat çektikleri doğru, ama gösterdikleri sorunların çözümü noktasında inandıkları bir şeylerin olmadığını, çok daha yalın bir deyişle siyasete karışmadıklarını, buralardan hiçbir beklentilerinin olmadığını söylemek olasıdır. Florent-Claude içinde bulunduğu bunalımdan, birlikte yaşadığı kadınla ilişkilerinden, çevresiyle yaşadığı sorunlardan söz ederken, yaşamaktan usanmasından söz ederken şöyle bir çözümleme yapar:

(...) aslında sorun çözümsüz değildir, ama uygulamada görmüyoruz, işte bir uygarlığın gürültüsüz, acısız, karmaşasız nasıl öldüğüne böyle tanıklık ediyoruz, bir uygarlık tam da bıkkınlıktan, kendi kendinden tiksinden yok olur gider, sosyal demokrasi bana ne verebilir, kuşkusuz hiçbir şey,

yalnızca yoksunluğun sürmesini, bir köşede unutulup gitmeyi."¹⁵

Florent-Claude'un siyasal partilerle hiç ilgilenmediğini, siyasal parti liderlerinin söylemlerinden pek bir şey anlamadığını, hatta *La République en marche* ile *La France insoumise*'i adlandırma bakımından benzerlikleri nedeniyle birbirlerine karıştırdığını, "hemen hemen iki adlandırmanın da karışıkoyulamaz bir enerjiye sahip olmada ortaklıkları"¹⁶ olduğunu söylüyor. Romanın sonlarına doğru Florent-Claude, evden çok gerekmedikçe dışarı çıkmadığı zamanlarda, SFR kanalından mutfak izlencelerini izlediğini, daha sonra bunlardan bıkmınca, siyasal tartışma izlencelerine yöneldiğini şöyle anlatır:

*Bir ara toplumsal tartışmalarla ilgilenmeyi denedim, ama bu dönem bende düş kırıklığı yarattı ve çok kısa oldu: konuşmacıların aşırı çekingenlikleri, hoşnut oldukları ya da hoşnut olmadıkları şeylerin tekdüzeliği öyle bir duruma geldi ki artık onların ne söyleyeceklerinin yalnızca ana hatlarını değil, ayrıntılarını da önceden görebiliyordum.*¹⁷

Aslında Florent-Claude'un bu tutumu Michel Houellebecq'in sanat ve siyaset ilişkisi konusundaki genel düşüncelerine uygun görünmektedir. Ona göre sanatın görevi içinde yaşadığımız karmaşanın doğru imgesini vermektir, ondan bunun ötesinde bir şeyler beklemek doğru değildir. Michel Houellebecq kendisiyle yapılan pek çok söyleşide "Şayet sanat ortaya tutarlı bir düşünce koyabiliyorsa, bu iyidir; şayet bu konuda bir takım kuşku varsa, bunları da anlatmak gerekir."¹⁸ düşüncesini yineler.

Sonuç

Toplumsal ve siyasal gözlemler bağlamında incelemeye çalıştığımız Michel Houellebecq'in *Sérotonine* adlı romanı çeşitli konulara açılmaktadır. Kuşkusuz birbirleriyle önemli ölçüde ortak alana sahip bu iki konu dışında, genel olarak insanlık durumu, mutluluk arayışı, kötümserlik, içe kapanma gibi izlekler de romanda önemli yer tutmaktadır. Michel Houellebecq'in hemen hemen bütün romanlarında yer alan bu konular belirli yoğunlukta ince alay ve tersinleme yüklü bir dille işlenmektedir. Houellebecq'in birbirlerine çok benzeyen roman kahramanlarının kişilikleri, ruhsal yapıları, toplumsal ilişkileri de söz konusu izleklere uygun düşmektedir. *Les Particules élémentaires*'deki Michel, *La Possibilité d'une île*'in Élohimites tarikatının lideri konumundaki kopyalanma yoluyla kendini geleceğe taşıyan Daniel, *La Carte et le Territoire*'ın Jed Martin'i, *Soumission*'da İslam dinine dönen François ve *Sérotonine*'deki Florent-Claude'un ortak özellikleri duyarsızlık, hiçlik, dış dünyaya açılmama ve çağdaş toplumdan kopuk, çoğu zaman belirgin olmayan bir geleceğe yönelmiş olmalarıdır.

NOTLAR

- 1 Houellebecq, Michel, *Sérotonine*, Flammarion, Paris, 2019
- 2 Captorix, sérotonine (mutluluk hormonu) toplamaya yardımcı olan güçlü bir sakinleştirici ilaç.
- 3 Claude François (1939-1978) Fransız pop şarkıcısı ve söz yazarı.
- 4 A.g.y., s. 174
- 5 CRS: Fransa'da Ulusal Polis Kuruluşunun kimi alanlarda uzmanlaşmış birlikleri olan *Compagnies Républicaines de Sécurité*'nin kısa yazılışı.
- 6 *Sérotonine*, s. 183
- 7 A.g.y., s.190
- 8 A.g.y., s.43
- 9 Arkadaş tayfası cinsel ilişkiler
- 10 *Sérotonine*, s. 70
- 11 A.g.y., s.245
- 12 A.g.y., s.5
- 13 A.g.y., s.10
- 14 A.g.y., s. 11
- 15 A.g.y., s. 112
- 16 A.g.y., s. 228
- 17 A.g.y., s. 235
- 18 Houellebecq, Michel, *Interventions*, Flammarion, Paris, 1998, s. 118

KAYNAKÇA

1. Houellebecq, Michel, *Sérotonine*, Flammarion, Paris, 2019
2. Houellebecq, Michel, *Soumission*, Flammarion, Paris, 2015
3. Houellebecq, Michel, *La Carte et le Territoire*, Flammarion, Paris, 2010
4. Houellebecq, Michel, *La Possibilité d'une Île*, Fayard, Paris, 2005
6. Houellebecq, Michel, *Les Particules élémentaires*, Fayard, Paris, 2005
7. Houellebecq, Michel, *Interventions*, Flammarion, Paris, 1998

SABAHATTİN ALİ VE KADINLIK DURUMU*

Rahime SARIÇELİK**

SABAHATTİN ALİ ET LA CONDITION FÉMININE

Sabahattin Ali est l'une des figures les plus importantes de la littérature de la période républicaine. Malgré sa courte vie, il fut un écrivain fécond. Il a publié des nouvelles et des romans d'inspiration populaire qui lui ont valu une notoriété grandissante auprès du grand public. Se faisant l'interprète de l'âme populaire, il s'attache à dépeindre avec un sens aigu de l'observation et dans un style dépouillé aussi bien les couches moyennes, notamment les conditions précaires des ouvriers et des paysans que les couches relativement aisées des notables provinciaux, des bourgeois à travers une analyse objective des personnages, des mœurs et des institutions sociales et politiques de son époque. D'après lui la littérature doit rendre compte des réalités du pays et de la vie de tous les jours, puiser ses sujets et ses thèmes dans l'observation du monde contemporain tout en s'inspirant de faits quotidiens et dénoncer les abus sociaux et politiques, notamment ceux commis contre les femmes. Sabahattin Ali trouve déplorable la condition féminine en Anatolie où règne depuis des siècles le poids contraignant des traditions féodales. C'est pour cette raison que presque la moitié de ses nouvelles et trois de ses romans contiennent des observations minutieuses et des critiques virulentes face aux pratiques avilissantes dirigées contre les femmes pauvres et opprimées. Le fait qu'il ne cesse de dénoncer dans ses œuvres *le harcèlement, le viol, la discrimination sexuelle et le double standard sexuel* nous montre à quel point il est sensible à la question du genre. Évoquant très souvent l'importance de l'éducation des femmes qui est à ses yeux l'unique moyen pour les émanciper sur tous les plans, Sabahattin Ali défend « les droits de l'homme » des femmes et invite les lecteurs à s'interroger sur la condition et la dignité de la femme victime des préjugés, des codes moraux qui lui imposent une soumission sans condition ni réserve.

Mots-clés: *Sabahattin Ali, période républicaine, sexe, homme, femme, discrimination de genre, désir sexuel, double standard sexuel*

SABAHATTİN ALİ AND THE FEMINITY

Sabahattin Ali is one of the most important figures in the literature of the Republican Era. Despite his short life, he created many valuable works. We can also consider the literary works of the writer as political and social documents about the period in which he lived. However, we find that his writings in the last years of his life contain more criticism regarding his period than his novels and short stories. So, while dealing with the works of Sabahattin Ali, we also delve into the social, political, and societal events of the period in which he lived. As we will mention in the introduction of our article, it will be very difficult to approach or to try to understand Sabahattin Ali by separating him from the social events of his time. In addition, according to him, literature must serve society. He believes that it is impossible to remain indifferent to the problems of the people because the aim of literature should be to enlighten the people. In addition to the plain language and literary genius he uses in his works, we believe that his knowledge of social events has made Sabahattin Ali a widely read writer. He has dealt a lot with the situation of femininity and masculinity, which he considers a social problem, especially in his novels and short stories. Its purpose was to show the situation of the Anatolian woman. It is for this reason that half of his

* Geliş tarihi: 04.01.2021 – 15.02.2022

**2020'de Strasbourg Üniversitesi'nden Türk Edebiyatı ve Karşılaştırmalı Edebiyat alanında doktor unvanı aldı, saricelikrahime@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7985-605X

short stories and three of his novels contain interesting observations about women. Constantly seeing concepts such as *harassment*, *rape*, *sex discrimination* and *the double sex standard* in her works made us think about the question of gender in Sabahattin Ali. Finally, the lecture given to the home of the people in Konya in 1932 caught our attention and became the subject of our study. As we know, even as we enter 2021, we wake up every morning and see new feminicides. So much so that it does not matter which country we live in. However, there is only one observation: the world continues to maintain male hegemony with all its might, and women suffer the most from this process. We can easily say that the political perspective that countries acquire affects positively or negatively the position of women in society. We therefore tried to understand the situation of women which is the deep question today by comparing it a little with the period of Sabahattin Ali. The lines of the author's speech have led us to the conclusion that the problem of femininity must be questioned with many factors.

Keywords: *Sabahattin Ali, republican period, sex, man, woman, gender discrimination, sexual desire, double sexual standard.*

Giriş

Cumhuriyet edebiyatında şiirleriyle öne çıkan 1907 doğumlu yazar Sabahattin Ali daha sonraları öykü ve romanları ile tanınacaktır. Politik görüşleri ile sık sık yaşadığı dönemde de dikkat çeken yazar birçok toplumsal, siyasi ve edebi konuda fikir öne süren yazılar kaleme alacaktır. Zira yazara göre edebiyatın bir amacı olmalıdır. Bu nedendir ki edebi dehasını halktan yana kullanmış, halkını bilinçlendirmeyi ilke edinmiştir. Nitekim ülkede toplumsal, siyasi anlamda ezilen bir halk vardır. Bu düşünce etrafında halkın sorunlarını dile getirdiği eleştirel yazılarını daha çok gazetecilik yaptığı son yıllarında yazmıştır. Bilindiği gibi 1930'lu ve 1940'lı yıllar Türkiye politikası fazlaca hareketlidir. Böylelikle Cumhuriyet'in ilk yıllarına şahit olan yazar kendini bu siyaset meydanında buluvermiştir. Hayatı, diğer çağdaşları gibi savaflara ve yoksulluklara şahit olarak geçmiştir. Yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'ni ve sorunlarını eserlerinde çok açık bir halde görme nedenimiz de bundandır. Öyle ki yazarın eserlerini iyi anlayabilmek için döneminin siyasi ve toplumsal durumunu da irdelemek gerekmektedir. Nihayetinde yazar toplumsal gerçekçi uslubu ile neredeyse birçok yazısı yüzünden sıkıntılı durumlar yaşamıştır.

Sabahattin Ali yazı eylemini ve mücadelesini sürdürürken Almanca öğretmenliği de yapmıştır. Bu sayede 1928'de Almanya'ya hükümet tarafından gönderilmiş ve orada iki yıl geçirmiştir. Almanya'da geçirdiği iki yıl yazarı fikirce çok değiştirip zenginleştirmiştir. Ancak yazarın dönüşünden bir yıl sonra Türkiye'de Tek Parti hükümeti *Matbuat Kanunu* ile yazarlar üzerinde sıkı bir baskı uygulamıştır.¹ Böyle bir ortamda Almanya'dan sonra tayini ilk olarak Aydın'a çıkmış, burada tutuklanmış, sonrasında Konya'ya atanmış, Konya'da Atatürk'e hakaret iddası ile 1932 yılı sonunda Konya hapishanesine gönderilmiştir.

Döneminin siyasal ortamında fazlaca hırpalanmasına rağmen yazar toplumsal sorunlara dair yazmaya devam etmiştir. Halkın neredeyse tüm çaresizliğine değinen yazar günümüzde hala -Türkiye' de olduğu gibi -dünyanın sorunsalı olarak karşımıza çıkan kadınlara şiddete, kadın haklarına, kadın-erkek eşitliğine dair de fikir yürütmüştür. Bu noktada yazarın 1932 yılında Konya Halkevi'nde verdiği konferans dikkatimizi çekmiş ve çalışmamızın konusu olmuştur.² Metne geçmeden önce belirtmek gerekir ki yazarın

öykülerinin yarısında kadın baş karakterler ve onların sorunları vardır. Bugün gene sık sık duyup konuştuğumuz kadına şiddet, taciz, tecavüz konusunu döneminde de öykü ve romanlarında dile getirmiştir. Amerikalı feminist yazar Susan Brownmiller'in şiddet tanımındaki gibi ³yazarın eserlerinde de şiddet, erkeklerin kadınları korkutmak için kullandığı bilinçli bir sindirme sürecidir. Gözümüzü her gün yeni bir kadın cinayeti ile açtığımız bu günlerde yazarın eserlerine yeniden bakma gereği duyduk. Bu nedenle de çalışma konumuz olarak yazarın “Kadınlar Üzerine Bir Konferans” konuşması incelenmiştir.

“Kadınlar Üzerine Bir Konferans” (1932)

Sabahattin Ali 17.01.1932 Perşembe günü akşamı, Konya Halkevi'nde verdiği konferansına “Hanımlar ve Beyler,” diye başlar. Konuşmasının başında üzerinde pek az durulmuş, pek az düşünülmüş meselelerden birine temas etme fırsatı bulduğu için bahtiyar olduğunu, zira ona göre kadın meselesinin toplumun derin yarası haline geldiğini söylerken ne kadar ağır bir sorumluluğu üstüne aldığını belirtir. Kadının durumuna dair herkesin bir şeyler yapması gerektiğine değinirken “*bu işe alakadar olmayan da yok gibidir. Mademki herkesin bir anası var!*” der. Hemen büyük ve küçük şehirlerde yaşayan kızların sorunlarının da ayrı olacağı için kadınların sorunlarını değerlendirirken bunu hesaba katmak gerektiğini,⁴ şehirli ya da köylü kadınlar arasında eğitim noktasında fark kalmamasının önemini de ekler. *Anadolu'daki kadın içinde müthiş bir enerji barındırmasına rağmen insanı yeise düşürecek kadar ihmal edilmiştir ve bunda kadınların hiçbir kabahati yoktur,* diye ifade etmekten de geri durmaz.⁵ 2017'de kaybettiğimiz araştırmacı, psikolog Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın da bir makalesinde Türkiye'de kadın üzerinde araştırma yapmanın Batılı devletlere oranla zor olduğunu günümüzde ifade etmesi üzerine de⁶ yazarın kendi döneminde nasıl da zor bir konuda konuştuğunu ve konunun ne kadar fazlaca bilinçli bir seçim olduğunu anlıyoruz.

Konuşmasında kendisinin kız mekteplerindeki üç yıllık öğretmenlik deneyimi sayesinde kadınlara dair gözlemlerini aktarma fırsatı bulduğunu ve buna kendini bir yerde mecbur hissettiğini belirtir. İlk olarak kızların gördüğü derslerle erkeklerin gördüğü dersler arasındaki ayrım yüzünden (*Erkeklere askerlik, kızlara nakış dikiş dersi gibi...*)⁷ kızların yaşlarının gerektirdiği özenin kendilerine gösterilmediğini düşündüklerinin altını çizer. Bu ifade *cinsiyete dayalı iş bölümü* algısının bir sonucu olarak ele alınmalıdır. Zira cinsiyetçi iş bölümünün gelişmesi için kadınların ve erkeklerin farklı alanlarda eğitim almaları gerekmektedir. Ayrıca yazarın, ayrımcı tutumun- spor dallarında dahi kızları erkeklerden ayırarak yapılan yanlışın- kızların hırslarını tahrik ettiğini ve tutumdaki ısrarın faydasız olduğunu belirtmesi de *cinsiyet ayrımının* pekiştirilmesi, bu pekiştirici rolünün çocukların ilk eğitim yıllarında okullara verilmesi noktasında dikkat çekicidir. Devletin hizmet etme kisvesi altında kendi özel çıkarlarına hizmet etme olasılığının daima farkında olmalıyız.⁸ diyen Pierre Bourdieu'nun uyarısını da burada hatırlatmak da yarar vardır.

Konuşma devamında orta okul senelerinin kız çocuklarının yetişme çağı olduğu ve cinsi ihtiyaçları duymaya başladıklarını ifade ederek ilk gençlik duygularına dair şunları söyler:

Kızlarımıza: Bir erkeğe karşı duyulan hissiyat ahlaksızcadır, erkeklere kardeş gibi bakacaksınız, demek manasızdır, çünkü onlar evvela bu sözlere

*inanamazlar, inansalar bile hiç alakasız ve bakamayacakları, buna tabiaten de imkân olmadığı için, içlerindeki bu en tabii arzuları örtmek daha en masum yaşlarında riyakâr olmak mecburiyetinde kalırlar. Onlara söylenecek şey daha açık ve samimi olmalıdır. Onlara anlatmalıdır ki iki cins birbirini içindir ve bunların birbirlerine incizap duymaları tabidir, fakat insan bir hayvan olmadığı ve daima hissiyatının esiri bulunmadığı için, insanın ayrıca bir iradesi de mevcut olduğu için bazı harekâtını tanzim etmesi icap eder.*⁹

Yukarıdaki yazarın sözleri, *toplumsal cinsiyet* olgusu etrafında irdelenen *cinsel arzu* (sexual desire), *toplumsal cinsiyet rolleri*, *çifte cinsel ahlak standardı* (the sexual double standard), *toplumsal cinsiyet rolleri kalıpyargıları* (stereotypes) gibi kavramlar üzerinde bizi düşündürmüştür. Görülen o dur ki yazar yukarıdaki sözleriyle, ilk önce, *insandaki cinsel arzu doğal bir dürtü olduğu için kadın arzusu da bu normallikte kabul görmelidir* demektedir. Üstelik bu söyledikleri ile yetinmeyip devam ederek kızların cinsi ihtiyaçları hapsedilecek yerde başka yollara sevk edilmeli, tavsiyesinde bulunur. Kız çocuklarının cinsi hayatının, arzularının bastırılmasının doğuracağı olumsuzluklardan bahseder.¹⁰ Yazar *cinsel arzu* kavramından söz açarak *toplumsal cinsiyet rolleri* üzerine de birçok eleştiri yapmaktadır denebilir. Bilindiği gibi *cinsiyet rolleri*, toplumsal olarak beklenen davranışlar ya da davranış kalıpları ile tanımlanmaktadır. Her toplumun kültürel yapısına göre az çok değişen bu roller adeta toplumların hegemonik düzeninin sürekliliği için gereklidir. Yazarın ifadelerinde de görüldüğü üzere kız ve erkek çocuklarına verilen roller çok belirgin, alışlagelmiş ve dengesizdir. Bu sebeptendir ki erkeklerin ve erkek çocuklarının kadınlar ve kız çocuklarından cinsel anlamda daha büyük avantaj, önceliklere sahip olması anlamına gelen *çifte cinsel ahlak standardı* veya *çifte standardı* yazarın ifadelerinde açıkça yer almaktadır. *Çifte cinsel ahlak standardı* kalıpyargıları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren bir olgudur. Nitekim erkeklerin istedikleri kişiyle cinselliklerini yaşamalarına veya cinsel arzularını açıkça ifade eden davranışlarda bulunmalarına izin verilirken hatta takdir edilip teşvik edilirken kadınlar için durum tam tersidir. Üstelik kadınlar cinsel arzularını ifade ettikleri durumda hafif kadın yaftası ile karşılaşılırlar. Kadınlar cinselliklerini gizleyerek yaşamalıdır.¹¹ Yazar konuşmasındaki, “*doğal arzularını gizlemek*”, “*kadını ikiyüzlü kılar*” ve “*karşılıklı bir çekimin olması oldukça doğaldır*” gibi ifadelerinde, kadının arzusunun erkek kadar değerli tutulması gerektiğinin mesajı verilererek *hegemonik erkekliliğin* (hegemonic masculinity) de ürettiği ve beslediği bu olgulara karşı çıkar.

Bu nedenledir ki öğretmenlik yılları boyunca gözlemlediği öğrencilere dair yazar, anne ve babaları da şu sözlerle uyarma gereği duyar:

Anaları, babaları, kızlarının ev kızı olmasını istemekle onu ev kadınlığına hazırlamış filan da değildirlere; ortalık süpürmeyi, vaziyeti iyice ailelerde birazcık ud, keman çalmayı veya iki kelime Fransızca konuşmayı öğrenmelerini kâfi görürler. Yaşları biraz büyüyünce kızların üstlerine başlarına dikkat ederler, tuvalet yaptırırlar, fakat fikri seviyesini yükseltmek, hatta alelumum bir fikri seviye tesis ettirmek için en ufak bir teşebbüste bulunmaz... Onlar için evlenmek hülyalarında rol oynayan erkeğin fikri kabili-

*yetleri ve ahlakı pek mevzu bahis değildir. Asıl düşündükleri müstakbel kocalarının fiziki, bedeni güzelliği ve bir de içtimai mevkiidir... Yağlı, parlak bir müşteri ararlar.*¹²

Sanıyoruz ki yazar yukarıdaki satırlarıyla, kızlara karşı bilinçli ya da bilinçsiz tutumların kızların kendilerini “satılık bir meta olarak” görmelerine neden olduğu uyarısını annelere ve babalara yapma gereği duymuştur. “Anaları, babaları, kızlarının ev kızı olmasını istemekle onu ev kadınlığına hazırlamış filan da değildirler” cümlesi ise gene yukarıda sözünü ettiğimiz *cinsiyet ayrımcılığına* dair bir tartışma açacak niteliktedir.

Yazar konuşmasını noktalarken kadına ve erkeğe dair günümüzde dahi her satırını dikkatle okumamız gereken şu sözleri söyler:

*...Mademki erkeğin kadından fazla bir şeyi yoktur, mademki kadının zaafalarını erkek, erkeğin zaafalarını kadın ikmal etmekte ve bu iki cins hayat yolunu yürüyebilmek için birbirine muhtaç bulunmaktadır şu halde birinin diğerini yoldan alıkoymaması için aynı kuvvetlere malik bulunmaları icap eder ve her şeyden evvel izalesi icap eden zihniyet şudur: Kadın bir erkeğe varmaz, kadın bir erkeğe verilmez ve bir erkek bir kızı almaz, (almak, vermek) bu tabirler kadını kıymetten düşüren, ona ahkâr (en hakir) mahiyeti veren şeylerdir ve her şeyden evvel bu zihniyeti kadınlarımız kafalarından çıkarmalıdır; bilmelidirler ki iki cins birbirleriyle hayatlarını birleştirirken yuvaya getirdikleri aynı kıymette şeylerdir ve koca mal sahibi değil, ortak, hayat ortağı demektir. Bu hukuk müsavati kadınlarımızın şuurunda yer ettikten sonra onların kuvvetli ve hakiki bir insan olmak için dimağı ve fikri sahada da yükselmek isteyecekleri tabiidir. Memleketimizin kadın ve erkeklerini, biri diğerini sürükleyen ve taşıyan değil, el ele ve aynı tempoda yürüyen iki mahlûk olarak göreceğimiz günün uzak olmamasını dilerim.*¹³

Yazarın “Kadın bir erkeğe varmaz, kadın bir erkeğe verilmez ve bir erkek bir kızı almaz, (almak, vermek) bu tabirler kadını kıymetten düşüren, ona ahkâr (en hakir) mahiyeti veren şeylerdir ve her şeyden evvel bu zihniyeti kadınlarımız kafalarından çıkarmalıdır;...” ifadesi çok yerindedir. Kız vermek, almak deyimleri hala günümüzde düşünmeden sıkça kullanılmaktadır. Bu cümlelerde dikkatimizi çeken bir diğer ayrıntı ise yazarın ilk önce bu yalnız zihniyeti kadınların kendilerinin sorgulamasını istemesidir. Yazarın yukarıdaki sözleri *toplumsal cinsiyet rolleri, çifte cinsel ahlak standardı, toplumsal cinsiyet rolleri kalıpyargıları* gibi kavramlar üzerinde bizi gene düşündürmektedir. Toplumun geleneksel aile yapısı, kadın erkek rol algısı bu cümleler ile çok açık bir şekilde ifade edilmiştir. Belli ki toplumsal cinsiyet ilişkileri sorunsalı yazarı haylice rahatsız etmektedir. Nitekim Sabahattin Ali’nin “Kadınlar Üzerine Bir Konferans” (1932) konuşmasındaki ifadelerinin benzerlerine *Kürk Mantolu Madonna* (1943) romanında da Maria’nın diyaloglarında, aşağıdaki örnek alıntıda olduğu gibi, fazlaca şahit oluruz.

Mektepte kız arkadaşlarımın miskinliği, emelleri beni daima tiksindirdi. Hiçbir şeyi, kendimi erkeklere beğendirmek için öğrenmedim. Hiçbir zaman erkeklerin önünde kızarmadım ve onlardan bir iltifat beklemedim. Bu hal beni müthiş bir yalnızlığa mahkûm etti. Kız arkadaşlarım benimle ahbaplık etmeyi ve fikirlerimi kabul etmeyi zevklerine ve rahatlarına aykı-

rı buldular. Hoş tutulan bir oyuncak olmak, onlara insan olmaktan daha kolay ve cazip geliyordu. Erkeklerle de arkadaş olmadım. Aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsavî kuvvetlere karşı karşıya gelmektense kaçmayı tercih ettiler. ¹⁴

Yazarın *çalışmamızın girişinde* günümüz meselelerinden kadına şiddet, taciz, tecavüz konusunu döneminde de öykü ve romanlarında dile getirdiğini belirtmiştik. “Komik-i Şehir “ (1928), “Kazlar “ (1933), “Sıcak Su “ (1937) **öykülerinde** ve *Kuyucaklı Yusuf* (1937), **İçimizdeki Şeytan** (1940) *Kürk Mantolu Madonna* (1943) romanlarında sürekli dile getirmiştir. Yazar ,konuşmasında da görüldüğü gibi, kadınlık durumunu dert edinmiştir diyebiliriz. *Öyle ki* konferans konuşmasında okul çağındaki gençler için düşüncelerini bu denli açıklıkta dile getiren yazarın konuşmasının başında *kadın meselesinin toplumun derin yarası haline geldiğini* söylerken *ne kadar ağır bir sorumluluğu üstüne aldığını* belirtmesi boşuna değildir.

Sonuç

Fransız yazar Marguerite Duras “*Yazar ne kadın ne erkektir. O sadece bir yazardır.*” der.¹⁵ Sabahattin Ali’nin konferansı üzerine yaptığımız çalışma, yazarın görüldüğü üzere kadın-erkek meselesine bu noktadan baktığını ve çözüm aradığını göstermektedir. Lakin Almanya yıllarının onun meselelere bakış açısını olgunlaştırdığı görüşündeyiz. Yazarın sözünü ettikleri arasında yer alan -bugün de dünyaca tartıştığımız - *cinsel çifte standardı* kavramı konusuna yaklaşımı ve Almanya’dan sonra kaleme aldığı *Kürk Mantolu Madonna* (1943) romanında da bu kavramı ayrıntılı incelemesi düşüncemizi doğrular niteliktedir. Yazarın söylediği erkeklerin ve kadınların hiçbir noktada yeterince eşit olmadığıdır. “*Arzuları örtmek daha en masum yaşlarında riyakâr olmak mecburiyetinde kalırlar...*” ve “*...içlerindeki bu en tabii arzuları örtmek...*” gibi konuşmadan aldığımız bu alıntılar, yazarın kadının cinsel arzusunun da erkeğinki kadar normal algılanmasını istediğinin işaretidir. Günümüzde de bu görüşün normal algılandığından söz edemeyiz. Kadının cinsel arzusu sorunsalının hala ve birçok grup ve toplumda kabul edilmediğini, adeta bu sorunun görmezden gelindiğini biliyoruz.

Yazarın ele aldığımız konuşmasında tanık olduğumuz cümleleri *çalışmamızın girişinde* ifade ettiğimiz *yazarın eserlerini döneminin sosyal ve politik olaylarının dışında düşünmemek gerekir* düşüncemizi pekiştiriyor kanısındayız. Bu nedenledir ki yazar bize dönemine dair birçok fikir vermektedir. Okuldaki derslerin cinsiyete göre ayrıldığını belirterek, geleneksel aile yapısı, sosyal düzen ve benimsenen politika içinde kadın-erkek cinsiyet rollerinin de belirginleştiğini söylemek istemiştir. Yazarın altını çizdiği üzere döneminin benimsenen politikası erkeğin dış dünyada, kadının ise ev içinde toplumsal sorumluluk sahibi olmalarını gerektiren cinsiyet rolleri, erkeğin dış dünyada güçlü kalmasına, kadının ise bağımlı hissetmesine neden olmuştur. Zira bu şekilde yeni kurulan ulus devletinin fazlaca önem atfettiği *aile kurumunun* da devamlılığı sağlamıştır. Zaten yazar bu konuşmasından beş yıl sonra yazacağı *Kuyucaklı Yusuf* (1937) eserinde *aile* kavramı üzerine söylediklerinden dolayı yargılanacaktır.

Sonuç olarak denebilir ki yazar bu konuşmasında olduğu gibi birçok eserinde de kadını öne çıkarıp eril topluma, kadına, erkeğe dair bir şeyler söylemiştir. Simone de

Beauvoir toplumun ilk günlerinden beri erkeğin hegemonyası altında olduğunu yazsa da ¹⁶biz hegemonik erkeklik çemberinin kırılabilir olduğuna inanmak istiyoruz. 2021'e girdiğimiz bu günlerde biz de tüm kalbimizle yazarın “*Memleketimizin kadın ve erkeklerini, biri diğerini sürükleyen ve taşıyan değil, el ele ve aynı tempoda yürüyen iki mahlûk olarak göreceğimiz günün uzak olmamasını dilerim.*” diyerek bitirdiği konuşmasının son sözlerine katılıyor ve yazarın bu dileğinin gerçekleşeceği günü özlemle bekliyoruz.

NOTLAR

- 1 Mazici, Nurşen, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, in Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, V/18, Ankara, 1996, s. 131-154.
- 2 Sabahattin Ali, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu* eserini yayıma hazırlayanlardan Nüket Esen, Filiz Ali'nin 1997 yılında babasından kalan içi evrak dolu bir sandığı kendisine gösterdiğini kitabın önsözüne yazar. Bu sandık yazarın kızı Filiz Ali ve eşi Aliye Hanım tarafından yıllarca saklanmıştı. Bu evrakların çoğu Arap alfabesi ile yazar tarafından kaleme alınmıştır. Yazarın 1932 Perşembe günü akşamı, Konya Halkevi'nde verdiği bir konferans metni de evraklar arasındadır. Ancak başlığı yoktur. Önsöz. Sabahattin Ali, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, Haz. Nüket Esen, Zeynep Uysal, Engin Kılıç, Olcay Akyıldız, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014, ss. 8-11.
- 3 Brownmiller, Susan, *Against our will: Men, women and rape*, New York, Simon and Schuster, 1975., s.5.
- 4 Ali, Sabahattin, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, (Haz. : Esen Nüket, Uysal Zeynep, Kılıç Engin, Akyıldız Olcay), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014, ss. 109-110
- 5 A. g. y., ss. 2014: 117
- 6 Kağıtçıbaşı, Çiğdem, “Türkiye’de Kadın ve Eğitim”, Durudoğan Hülya, Gökşen Fatoş, Oder Bertil Emrah, Yüksek Deniz, in *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Eşitsizlikler Mücadeleleri Kazanımları*, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2014. s. 13.
- 7 Ali, Sabahattin, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, (Haz. : Esen Nüket, Uysal Zeynep, Kılıç Engin, Akyıldız Olcay), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014, ss. 111-112
- 8 Bourdieu, Pierre, *Raisons pratiques : sur la théorie de l'action*, Paris, Seuil, 1994, s.192
- 9 A. g. y., ss. 110-111
- 10 A. g. y., ss. 111-112
- 11 Bilton, Tony, Bonnett, Kevin, Jones, Pip, Lawson Tony, Skinner David, Stanworth, Michelle, Webster, Andrew, *Introductory Sociology: Instructor's Resource Pack*, London: Macmillan Press, 1998., s.32-33.
- 12 Ali, Sabahattin, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, (Haz. : Esen Nüket, Uysal Zeynep, Kılıç Engin, Akyıldız Olcay), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014, ss. 113-114
- 13 A. g. y., s.118
- 14 Ali, Sabahattin *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi Yayınları, 2014, s.97
- 15 Balaert, Ella, « Rien n'est plus libre qu'une femme », in *La Nouvelle Quinzaine Littéraire*, Paris, 2016, n° 1150. s:11
- 16 De Beauvoir, Simone, *Le deuxième sexe. Tome I : Les Faits et Les Mythe*, Paris, Gallimard, 1976, 124

KAYNAKÇA

1. Ali, Sabahattin, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, (Haz. : Esen Nüket, Uysal Zeynep, Kiliç Engin, Akyıldız Olcay), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014.
2. Ali, Sabahattin, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi Yayınları, 2014
3. Balaert, Ella, “Rien n'est plus libre qu'une femme ”, in *La Nouvelle Quinzaine Littéraire*, Paris, 2016, n° 1150.
4. Bilton, Tony, Bonnett, Kevin, Jones, Pip, Lawson Tony, Skinner David, Stanworth, Michelle, Webster, Andrew, *Introductory Sociology: Instructor's Resource Pack*, London: Macmillan Press, 1998.
5. Bourdieu, Pierre, *Raisons pratiques : sur la théorie de l'action*, Paris, Seuil, 1994,
6. Brownmiller, Susan, *Against our will: Men, women and rape*, New York, Simon and Schuster, 1975.
7. De Beauvoir, Simone, *Le deuxième sexe. Tome I : Les Faits et Les Mythe*, Paris, Gallimard, 1976.
8. Kağıtçıbaşı, Çiğdem, “Türkiye’de Kadın ve Eğitim”, Durudoğan Hülya, Gökşen Fatoş, Oder Bertil Emrah, Yüksek Deniz, in *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar*, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2014. s. 13.
9. Mazici, Nurşen, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, in *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, V/18, Ankara, 1996, s. 131-154.